

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
proefsleuven aan de Oldenzaalseweg te
Tubbergen, gemeente Tubbergen (Ov.)**

G.M.A. Bergsma

ARC-Rapporten 2005-99

Groningen
20 oktober 2005
ISSN 1574-6887

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

In opdracht van Ingenieursbureau Oranjewoud BV, vestiging Deventer, is op 21 en 22 september 2005 door Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven uitgevoerd op een toekomstig bedrijventerrein aan de Oldenzaalseweg te Tubbergen (afb. 1). De aanleiding voor het IVO is de geplande bouw van bedrijven op het onderzoeksterrein. Door het bouwrijp maken van het terrein zal het bodemarchief worden aangetast.

Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) geldt voor het terrein zelf een lage verwachting voor het aanwezig zijn van archeologische waarden in de bodem. Echter, direct ten oosten van het terrein is de verwachtingswaarde middelhoog (afb. 2). Deze middelhoge verwachting is gebaseerd op waarnemingen die wijzen op de aanwezigheid van een urnenveld uit de Late Bronstijd of de Vroege IJzertijd.¹ Naar aanleiding van de bekende waarnemingen en de resultaten van een inventariserend veldonderzoek door middel van een bureaustudie en een karterend booronderzoek, uitgevoerd door Ingenieursbureau Oranjewoud BV in juli 2005 (Oude Rengerink 2005), is een archeologisch onderzoek in de vorm van proefsleuven geadviseerd.

De resultaten van het door ARC bv uitgevoerde proefsleuvenonderzoek worden in dit rapport gepresenteerd. Het onderzoek werd uitgevoerd door een veldteam bestaande uit drs. M.C. Botermans (veldtechniek), drs. P. Stokkel (veldtechniek) en mw. drs. G.M.A. Bergsma (dagelijkse leiding). De graafmachine werd geleverd door de firma Fokkert uit Den Ham.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het terrein bevindt zich ten noordoosten van Oldenzaalseweg nummer 61 en ten zuiden van de Haarweg. Het huidige grondgebruik van het terrein is weidegrond.

De ondergrond van het onderzoeksgebied bestaat uit afzettingen van de Formatie van Drenthe 2 (grondmorene of keileem) afgedekt met afzettingen van de Formatie van Boxtel (dekzand). In het dekzand heeft zich een podzolbodem ontwikkeld. Rond het onderzoeksgebied is er sprake van een zone met laarpodzolgronden die zijn omgeven door veldpodzolgronden (Oude Rengerink 2005, p. 7).

¹Late Bronstijd: 1100–800 v. Chr., Vroege IJzertijd: 800–500v. Chr.

Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied.

1.3 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2005/256
Provincie	Overijssel
Gemeente	Tubbergen
Plaats	Tubbergen
Toponiem	Oldenzaalseweg
Kaartblad	28F
Coördinaten	250.250/490.780
Periode	Late Bronstijd–Vroege IJzertijd
Type object	Urneveld
Type bodem	Zandgrond
Geomorfologie	Pleistoceen dekzand
Onderzoeksmeldingsnr.	13704

1.4 Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is om vast te stellen of er binnen het onderzoeksgebied een (deel van) een urnenveld aanwezig is. Door middel van het IVO worden de antwoorden op de volgende vraagstellingen gezocht die in het Programma van Eisen (PvE), opgesteld door drs. J.A.M. Oude Rengerink van Ingenieursbureau Oranjewoud BV, gesteld zijn:

- 1 *Waaruit bestaan de archeologische resten?*
- 2 *Wat is de aard, datering en omvang van de archeologische sporen?*
- 3 *Is er sprake van stratigrafie, en zo ja, welke?*
- 4 *Wat is de relatie tussen de aangetroffen resten, de bodemgesteldheid en het landschap (geomorfologie en reliëf)?*
- 5 *Wat is de conservering en gaafheid van de archeologische resten?*
- 6 *Is er een relatie tussen de landschappelijke ligging (geomorfologie, reliëf en bodem) en de conservering van de archeologische resten?*

7 *Wat is de diepte (t.o.v. NAP) van de archeologische resten?*

8 *Wat is de aard, datering en kwaliteit van de aangetroffen archeologische resten?*

9 *Hebben de graven de oudere resten verstoord?*

Mocht er inderdaad sprake zijn van (een restant van) een urnenveld dan zijn de volgende vraagstellingen van toepassing:

1 *Wat is de relatie van de graven tot elkaar?*

2 *Wat is er bekend van de aard, ouderdom, status, gaafheid, etc. van de graven?*

1.5 Werkwijze

Om de doelstelling te kunnen verwezenlijken zijn op het onderzoeksterrein in totaal drie sleuven van 4 m breed en 50 m lang aangelegd. De eerste proefsleuf is aangelegd op het noordoosten van het terrein, langs de perceelgrens met perceel 1781 en is noordoost-zuidwest georiënteerd. De tweede proefsleuf is haaks op de noordkant van proefsleuf 1 gezet, richting het westen. De derde sleuf is halverwege proefsleuf 1 haaks richting het westen geplaatst (afb. 3).

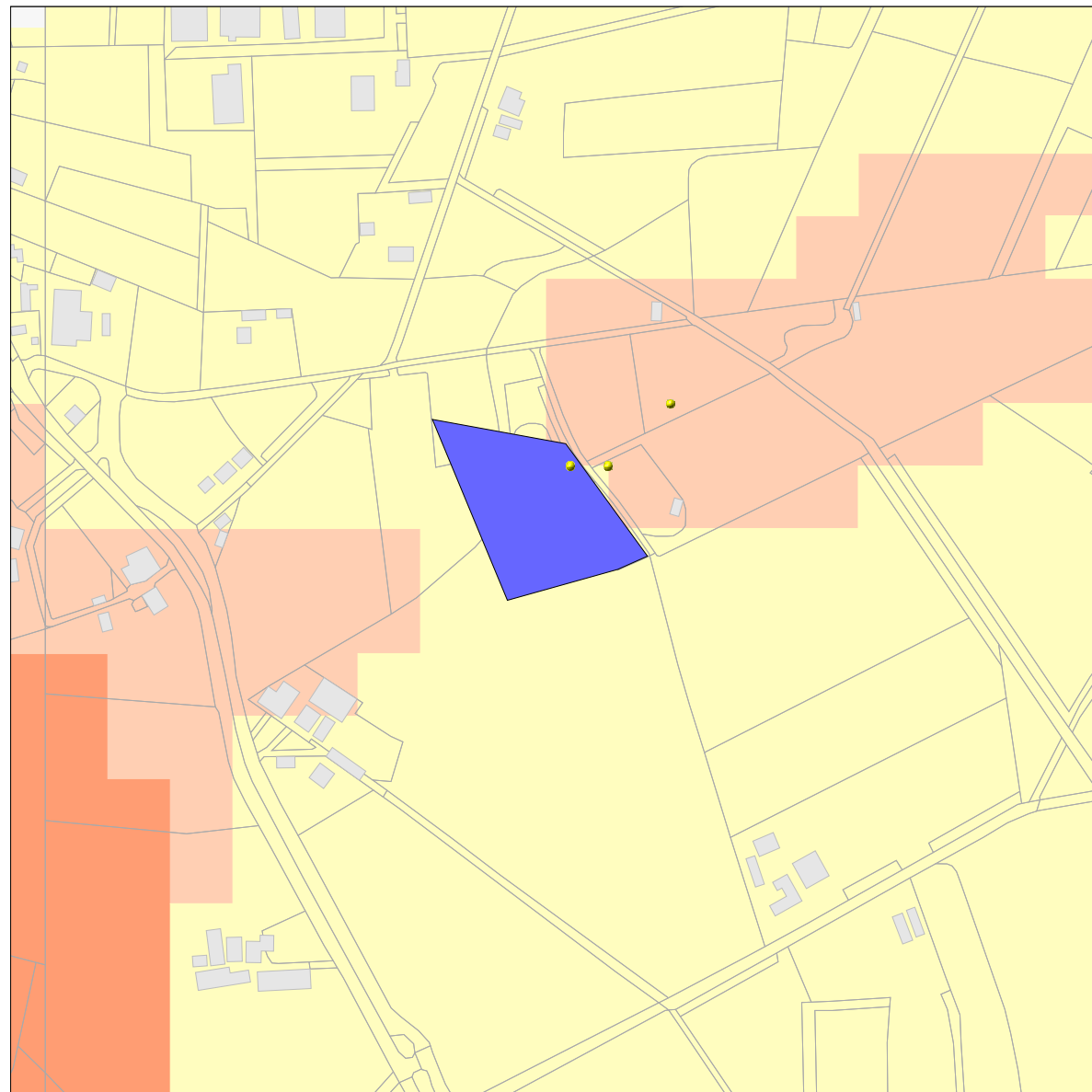
Alle sleuven zijn machinaal verdiept tot op het niveau waar archeologische resten verwacht konden worden, het archeologische sporenvak. Dit vlak zou zich op de top van het pleistocene gele zand moeten bevinden. De vlakken zijn op een gemiddelde diepte van ca. 35 cm beneden het maaiveld aangelegd. Het aanleggen van de vlakken gebeurde machinaal, waarna het sporenvak handmatig werd opgeschaafd. Per proefsleuf is het vlak gedocumenteerd door middel van tekeningen (schaal 1:50) en fotografie. De bodemopbouw is bestudeerd door middel van profielopnames en gefotografeerd.

Tijdens het veldonderzoek is gebruik gemaakt van een metaaldetector om zowel op het vlak als op het stort metaalvondsten te doen. Overige vondsten zijn tijdens de aanleg van het vlak en in enkele sporen gedaan. Na het onderzoek zijn de sleuven weer machinaal dichtgegooid.

2 Resultaten

2.1 Sporen en structuren

In geen van de proefsleuven zijn archeologische sporen aangetroffen. De reden voor deze afwezigheid is het feit dat het akkerland in zoverre is verploegd, dat het eventueel aanwezige bodemarchief in het recente verleden al is vernietigd. De recente ploegsporen lopen zowel in de lengte van de sleuven als in de breedte ervan (afb. 4). Om te onderzoeken of er archeologische resten, bijvoorbeeld urnbegravingen, aanwezig waren onder de verstoring van de ploegsporen, is een groot deel van de vlakken op een iets dieper niveau aangelegd dan het niveau waarop het oorspronkelijke sporenvak zou zijn. Tijdens de aanleg van dit vlak is nauwkeurig gelet op verkleuringen tussen de ploegsporen die op eventuele (kring)greppels of andere grondsporen zouden kunnen wijzen. Aangezien de dichtheid van de ploegsporen erg groot was, zijn er geen restanten van greppels en andere sporen waargenomen.

Legenda

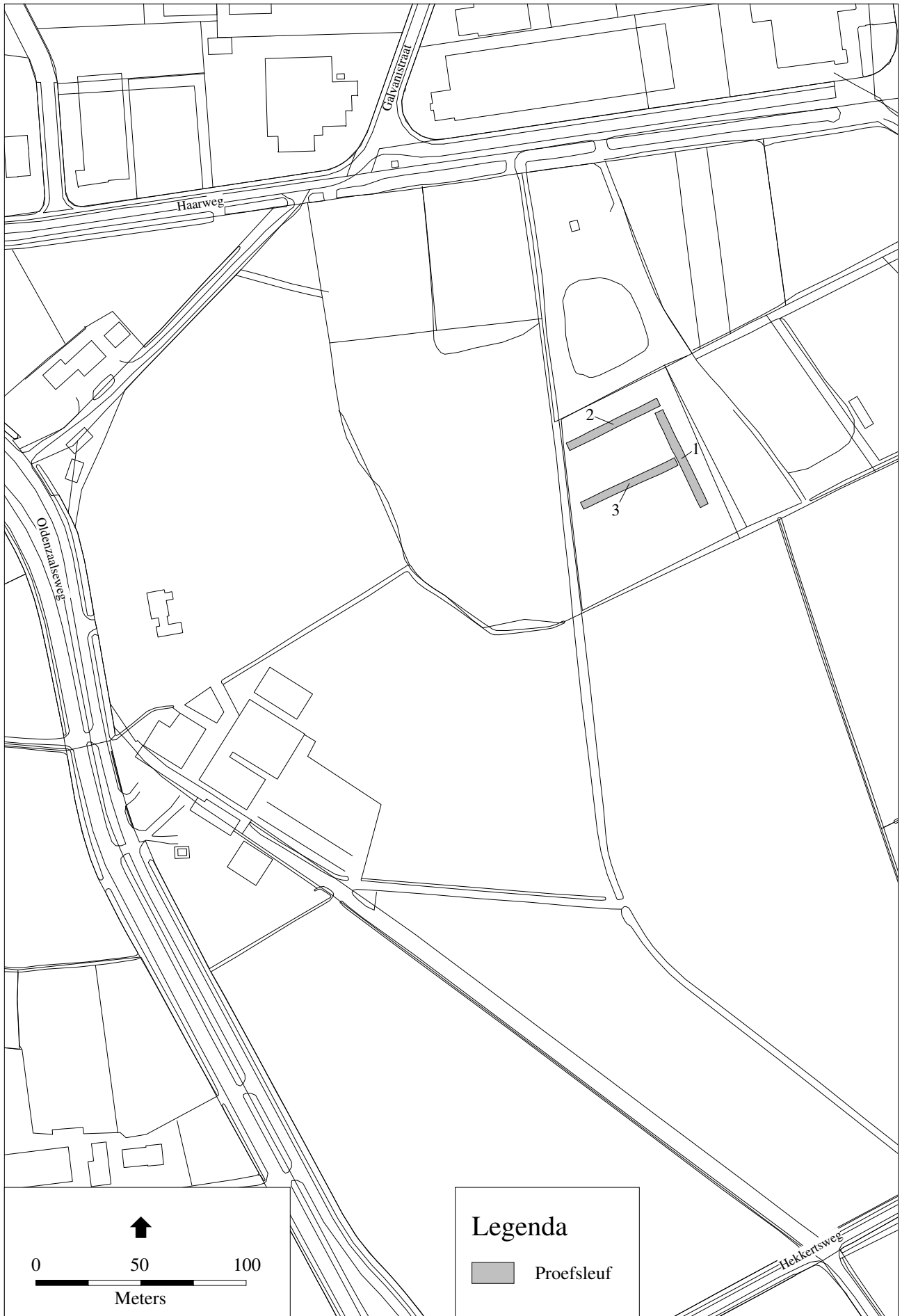
- WAARNEMINGEN
- ONDERZOEKSMELDINGEN
- HUIZEN
- MONUMENTEN**
- archeologische betekenis
- archeologische waarde
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd
- TOP10 ((c)TDN)
- IKAW**
- zeer lage trefkans
- lage trefkans
- middelhoge trefkans
- hoge trefkans
- lage trefkans (water)
- middelhoge trefkans (water)
- hoge trefkans (water)
- water
- niet gekarteerd

Schaal 1:5000

ROB
ArchisII

Afbeelding 2 Locatie van het onderzoeksterrein, blauw kader, en de waarnemingen in de omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek/Archis II, 3 oktober 2005.

Afbeelding 3 Ligging van de proefsleuven. Kaart: B. Schomaker.

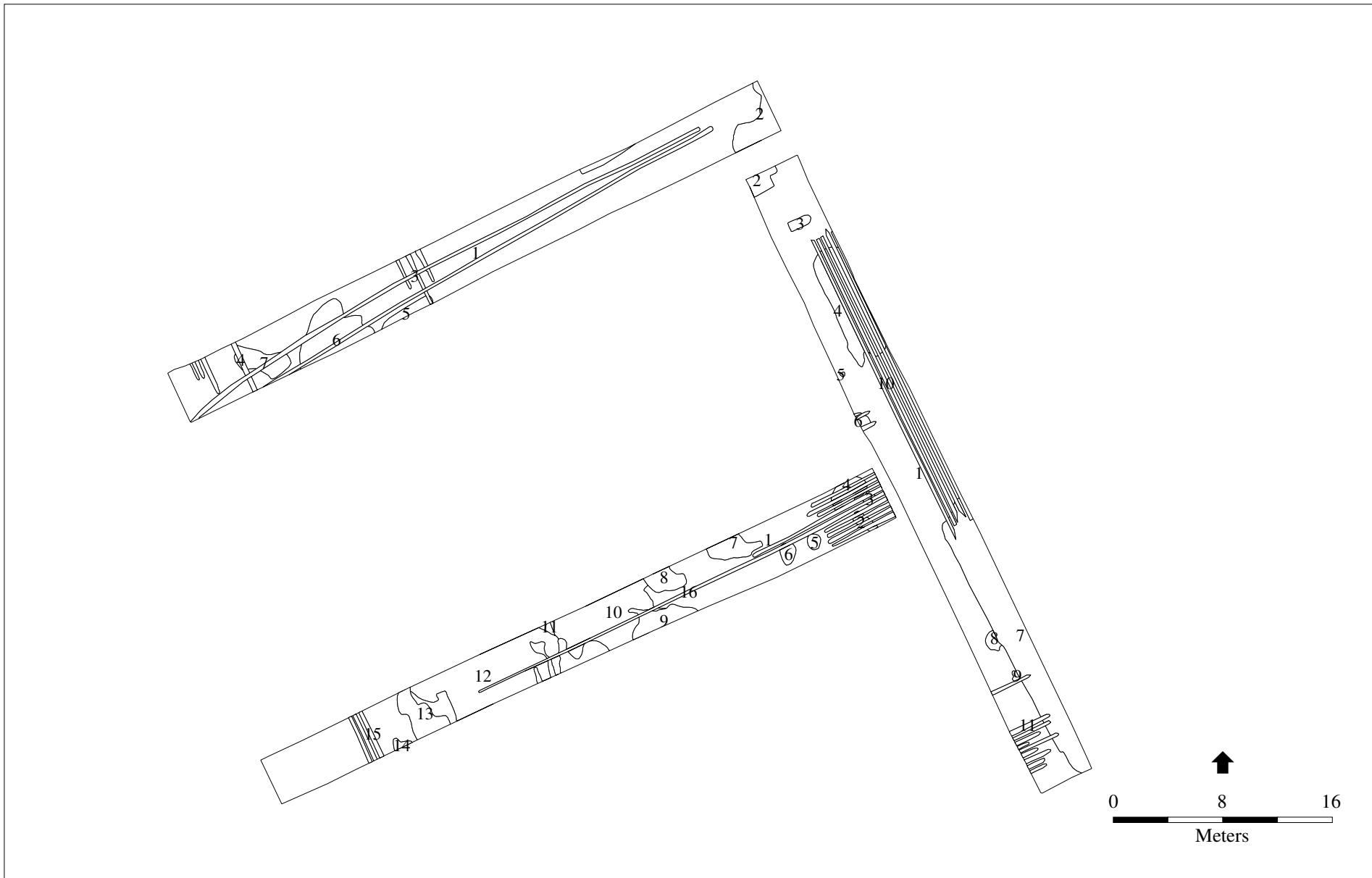
Afbeelding 4 Overzicht proefsleuf 3 met duidelijk zichtbare recente ploegsporen. Foto: G.M.A. Bergsma.

Ook zijn er op een dieper niveau geen restanten van greppels en urnbegravingen aangetroffen.

Naast de aangetroffen ploegsporen zijn er recente verstoringen in de vorm van onregelmatige kuilen aangetroffen. Deze kuilen zijn onderzocht op eventuele archeologische vondsten, maar bevatten grotendeels recent afvalmateriaal, zoals glas, baksteen, metalen voorwerpen en plastic. Deze kuilen steken diep in het pleistoceen gele zand, zodat eventuele archeologische sporen verloren zijn gegaan.

De enige mogelijke aanwijzing voor de aanwezigheid van een restant van een urnenveld bleek in eerste instantie een paar fragmenten verbrand bot in spoor 6 van proefsleuf 3 (zie afb. 5). Bij nadere inspectie bleek dit materiaal toch onderdeel van een verstoring te zijn. Onder de botfragmenten werd namelijk nog baksteen, glas en plastic aangetroffen. De botfragmenten zijn te klein voor verdere determinatie. Het is daarom niet duidelijk of de fragmenten van dierlijke of menselijke aard zijn en wat de context ervan is geweest.

Wanneer er een (restant van) een urnenveld op het terrein aanwezig is geweest, zouden er tijdens de aanleg van de vlakken aanwijzingen daarvoor verwacht kunnen worden. Te denken valt aan fragmenten aardewerk en verbrand bot afkomstig van de urnbegravingen die tijdens het (diep)ploegen zijn geraakt en waarvan de restanten in de bouwvoor zijn opgenomen. Daarom is tijdens de aanleg van de proefsleuven ook de bovenliggende grond nauwlettend onderzocht op de aanwezigheid van mogelijke aardewerkfragmenten en verbrand bot. De aanwezige vondsten in de bouwvoor zijn verzameld voor nader onderzoek.

Afbeelding 5 Overzicht van de aangetroffen sporen. Kaart: B. Schomaker.

Afbeelding 6 Detail van ploegsporen in het noordprofiel van proefsleuf 1. Foto: G.M.A. Bergsma.

2.1.1 Bodemopbouw

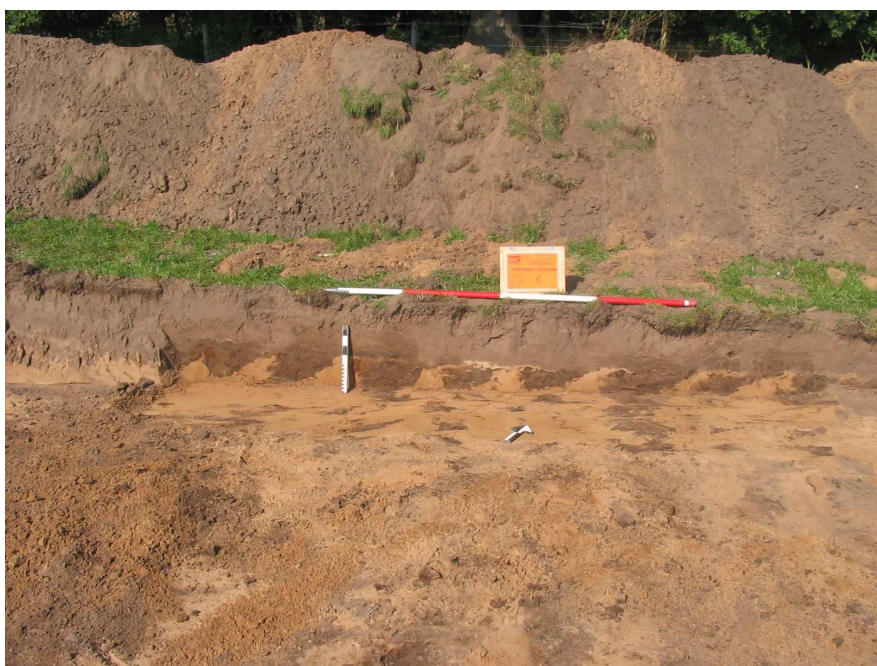
De bodemopbouw van het onderzoeksterrein bleek tijdens het IVO niet intact te zijn. Deze conclusie is ook al getrokken bij het inventariserend veldonderzoek door middel van karterend booronderzoek. Daaruit bleek dat de bodemprofielen, als gevolg van de ontginning aan het eind van de 19e eeuw en de eerste helft van de 20e eeuw, uit afgetopte veldpodzolbodems bestaan. Hieruit werd de conclusie getrokken dat het eventuele aanwezige urnenveld als gevolg van deze bodemsituatie niet meer geheel intact kon zijn, maar dat de diepere sporen van greppels en urnbegravingen nog wel aanwezig konden zijn (Oude Rengerink 2005, p. 11).

Tijdens het aanleggen van de proefsleuven werd al snel duidelijk dat het bodemprofiel door ploegen ernstig verstoord is. Er is sprake van een bouwvoor op de C-horizont van een afgetopt veldpodzolprofiel. De ploegsporen zijn in het profiel van de proefsleuf waarneembaar en het is duidelijk te zien dat deze tot ver in de C-horizont steken (afb. 6 en 7).

2.1.2 Vondsten

Tijdens het archeologische onderzoek is een aantal vondsten aangetroffen. Deze zijn vooral afkomstig uit de bouwvoor en zijn tijdens het aanleggen van de proefsleuven verzameld. Het betreft aardewerk, bot, glas en vuursteen. Het aangetroffen aardewerk kan op zijn vroegst gedateerd worden als late steengoed uit de 18e–19e eeuw.² Het bot bestaat zowel uit verbrand als onverbrand materiaal. Het

²Determinatie: drs. C.G. Koopstra, ARC bv.

Afbeelding 7 Detail van ploegsporen in het noordprofiel van proefsleuf 2. Foto: G.M.A. Bergsma.

onverbrande botmateriaal bestaat uit een fragment van een *metatarsus* (middenvoetsbeen) van een rund en is afkomstig uit spoor 4 van proefsleuf 1, een recente kuil. Het verbrande botmateriaal is, zoals vermeld in paragraaf 2.1, afkomstig uit werkput 3, spoor 6. Dit botmateriaal is niet nader te determineren.³ Het vuursteen is afkomstig uit proefsleuf 1, spoor 7. Dit spoor betreft eveneens een recente kuil. Het vuursteenmateriaal bestaat uit twee onbewerkte fragmenten en het is derhalve als natuurlijk gedetermineerd.⁴

Er zijn geen vondsten gedaan die een aanwijzing kunnen geven voor de aanwezigheid van een urnenveld. Daarnaast zijn er geen archeologische indicatoren uit andere archeologische perioden aangetroffen.

3 Conclusies

Op basis van de resultaten van het archeologisch inventariserend veldonderzoek kunnen de onderzoeksvragen als volgt worden beantwoord:

1 *Waaruit bestaan de archeologische resten?*

Er zijn in het onderzoeksgebied géén archeologische resten aangetroffen.

2 *Wat is de aard, datering en omvang van de archeologische sporen?*

Omdat er geen archeologische sporen zijn aangetroffen is er geen antwoord op deze vraag mogelijk.

3 *Is er sprake van stratigrafie, en zo ja, welke?*

³Determinatie: dr. H. Buitenhuis, ARC bv.

⁴Determinatie: drs. J.R. Veldhuis, ARC bv.

Er is geen sprake van stratigrafie (zie paragraaf 2.1.1).

- 4 *Wat is de relatie tussen de aangetroffen resten, de bodemgesteldheid en het landschap (geomorfologie en reliëf)?*

De enige relatie die bestaat tussen de aangetroffen resten en de bodemgesteldheid is de uniforme verstoring ervan door ploegsporen en door recente vergravingen.

- 5 *Wat is de conservering en gaafheid van de archeologische resten?*

De enige resten die zijn aangetroffen zijn recent.

- 6 *Is er een relatie tussen de landschappelijke ligging (geomorfologie, reliëf en bodem) en de conservering van de archeologische resten?*

Er is geen relatie te leggen tussen de landschappelijke ligging en de conservering van de archeologische resten omdat er geen archeologische resten zijn waargenomen.

- 7 *Wat is de diepte (t.o.v. NAP) van de archeologische resten?*

De diepte van het vlak is gemiddeld ca. 35 cm onder het maaiveld. Er bevinden zich op dat niveau geen archeologische resten.

- 8 *Wat is de aard, datering en kwaliteit van de aangetroffen archeologische resten?*

Deze vraag kan niet beantwoord worden als gevolg van de afwezigheid van archeologische resten.

- 9 *Hebben de graven de oudere resten verstoord?*

Omdat er geen graven aangetroffen zijn is het niet mogelijk te onderzoeken of er oudere resten verstoord zijn. Er zijn geen oudere resten aangetroffen.

Aangezien er geen sprake is van begravingen op het onderzoeksterrein kunnen de volgende vragen niet worden beantwoord:

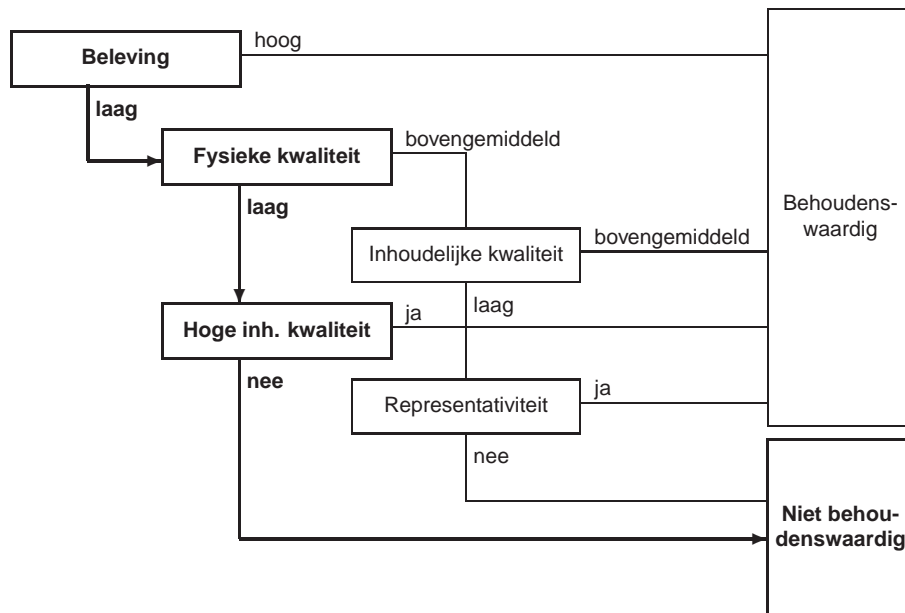
- 1 *Wat is de relatie van de graven tot elkaar?*

- 2 *Wat is er bekend van de aard, ouderdom, status, gaafheid, etc. van de graven?*

4 Waardering volgens KNA 2.0

Hieronder vindt u de waardering van de resultaten volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 2.0. De waardering bestaat uit een scoretabel met uitleg en een beslissingsdiagram. In de scoretabel worden de resultaten van het onderzoek van een gewicht voorzien (mogelijke scores: 1 t/m 3). Een laag getal representeert een lage waarde en een hoog getal een hoge waarde. In het beslissingsdiagram wordt op basis van de scores in de tabel bepaald of het object behoudenswaardig is. De behoudenswaardigheid van de vindplaats is het leidende criterium voor het bepalen van de noodzaak voor vervolgonderzoek. Een korte uitwerking van de criteria waarmee in de scoretabel rekening wordt gehouden vindt u in bijlage 1. Voor een volledige beschrijving van de normen en regels volgens welke deze waardering tot stand is gekomen, staat de website van het College voor de Archeologische Kwaliteit tot uw beschikking (www.cvak.org). U vindt de documentatie voor deze waardering onder 'KNA: inventariserend veldonderzoek'.

<hr/>		
<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	–	nvt
herinneringswaarde	–	nvt
<i>Fysieke kwaliteit</i>	score	opmerkingen
gaafheid	1	De bodemopbouw is niet intact en ernstig verstoord door ploegen.
conservering	1	Geen artefacten aangetroffen.
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>	score	opmerkingen
zeldzaamheid	2	Alleen enkele vondsten en een mogelijke afgegraven grafheuvel in de omgeving.
informatiewaarde	1	Er zijn weinig onderzoeken van dezelfde periode in de directe omgeving bekend.
ensemblewaarde	1	Geen gerelateerde monumenten.
representativiteit	–	
<hr/>		

5 Aanbeveling

Op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek kan worden gesteld dat het terrein zodanig ernstig verstoord is, dat het onderzoeksterrein niet behoudenswaardig is. Aangezien er geen archeologische sporen op het terrein verwacht kunnen worden is een vervolgonderzoek op het onderzoeksterrein daarom niet noodzakelijk. Mochten er tijdens graafwerkzaamheden desondanks toch archeologische resten aangetroffen worden, dient er direct contact opgenomen te worden met het bevoegd gezag.⁵

Literatuur

Oude Rengerink, J.A.M., 2005. *Inventariserend archeologisch onderzoek Oldenzaalseweg 61 te Tubbergen*. Deventer.

⁵Provincie Overijssel. Mw. drs. S. Wentink, Oversticht. Tel: 038-4213257.

Bijlage 1 Waarderingscriteria conform KNA 2.0

<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	–	zichtbaarheid vanaf het maaiveld als landschapselement; vorm en structuur; relatie met omgeving
herinneringswaarde	–	verbondenheid met feitelijk historische gebeurtenis; associatie met toegeschreven kwaliteit of betekenis
<i>Fysieke kwaliteit</i>		opmerkingen
gaaft	1/2/3	aanwezigheid sporen; gaaft sporen; ruimtelijke gaaft; stratigrafie intact; mobilia in situ; ruimtelijke relatie tussen mobilia onderling; ruimtelijke relatie tussen mobilia en sporen; aanwezigheid antropogeen biochemisch residu; stabiliteit van de natuurlijke omgeving
conservering	1/2/3	conservering artefacten (metaal/overig) conservering organisch materiaal
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>		opmerkingen
zeldzaamheid	1/2/3	het aantal vergelijkbare monumenten (monumenttypen) van goede kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld;
informatiewaarde	1/2/3	idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart opgraving/onderzoek van vergelijkbare monumenten binnen dezelfde archeoregio (minder/meer dan 5 jaar geleden; volledig/partieel); recent en systematisch onderzoek in de betreffende archeoregio; recent en systematisch onderzoek van de betreffende archeologische periode; passen binnen vastgesteld onderzoeksprogramma van universitair instituut, ROB of anderen
ensemblewaarde	1/2/3	synchrone context (voorkomen van monumenten uit dezelfde periode binnen de micro-regio; diachrone context (voorkomen van monumenten uit opvolgende perioden binnen de micro-regio; landschappelijke context (fysisch- en historisch-geografische gaaft van het contemporaine landschap; aanwezigheid van contemporaine organische sedimenten in de directe omgeving
representativiteit	–	kenmerken voor een bepaald gebied en/of periode; het aantal vergelijkbare monumenten van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld en waarvan behoud is gegarandeerd; idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart